

За философско-историческия подход и метод на Смит в контекста на шотландските философия на здравия разум и историцизъм

Веселина Атанасова*

Резюме: Настоящото изложение е по повод навършването през 2023 г. на 300 години от рождението на големия шотландски мислител – философ и политически икономист, Адам Смит (1723-1790) и актуалността на неговото дело. Смит конкретно пресътворява аналитично-синтетичния метод на Нютон в контекста на шотландските философия на здравия разум и историцизъм. Така Смитовият метод се явява нютоновски по дух и негов вариант. Философско-историческият подход и метод на Смит е приложен от него в историческата му теория за преминаването на обществото през дефинирани етапи. Отличителността на метода на Смит се очертава, ако се сравнят фаворизираният по това време във Франция – но неприет в Шотландия – гедуктивен метод на Декарт, Нютоновият аналитично-синтетичен метод и пресътворяването на последния като присъщ на Смит. Откритите епистемологични аспекти у Смит са ценен актуален ориентир в съвременните

изследвания в областта на историографията на икономикса.

Ключови думи: философско-исторически подход и метод на Адам Смит, провиденциалистка срещу секуларистка линия в интерпретацията на базисната концепция у Смит, аналитично-синтетичен метод на Смит, Вариант на Нютоновия аналитично-синтетичен метод, философски възглед за здравия разум и познавателната роля на опита, шотландски историцизъм, епистемологични аспекти у Смит.

JEL: B12, B30, B40, B41.

Въведение

В станалите актуални през последните две-три десетилетия изследвания върху творчеството на Адам Смит интерес представлява особеността на неговия философско-исторически подход и метод. Основно възприет от Нютон като единство на анализ и синтез, Смитовият метод се характеризира с интерпретирането в него на философския възглед за здравия разум – на познавателната роля на опита, и общото

* Веселина Атанасова Атанасова е доктор по история на икономическите учения, главен асистент в катедра „Политическа икономия“ на УНСС.

отражение на същината на шотландския историцизъм, един от видните представители на който е Смит.

Смит се изследва, сред много други изследвания, в рамките на възгледите от времето на Шотландското Просвещение с оглед нашето съвремие (вж. Radanelli, 2015), като в хронологичен план неговият методологичен подход се подлага на нееднозначна интерпретация. Налице са две основни линии в интерпретирането на Смитовото творчество – теологично-телеологична и секуларна, като в последно време се отбелязва настъпването на промяна в изследователския интерес в полза на теологично-телеологичната линия (Alvey, 2004a, 2004b, 2004c; Kleer, 2000). Самата преплетеност на философско-методологичните и реторични аспекти в творчеството на Смит е основа за извършването на анализи, в които едновременно се отчита проявлението и на двете възможни проекции, със скрито търсене на аргументи в полза на едната или другата линия.

Като съществено важни тук се акцентират *два основни момента* – и двата имащи за цел да се даде отговор на въпроса за дълбочината на Смитовия изследователски метод. *Първият основен момент* може да бъде структуриран в два аспекта. Първият от тях фокусира върху възприемането от Смит на Нютоновия метод на анализ и синтез и неговото операционализиране с въвеждането в него на познавателната роля на опита в светлината на тогавашната шотландска философия на здравия смисъл. Вторият аспект очертава обяснителните възможности на метода у Смит чрез неговия анализ на езика. *Вторият основен момент*

концентрира внимание върху прилагането на особеността на характерната за шотландската традиция „предполагаема история“ – окачествяване на исторически възглед и инструментариум, дадено от Дъгалд Стюарт, съвременник и пръв биограф на Смит – като ключов елемент в отсъждането относно провиденциалистката срещу секуларистката линия в интерпретацията на базисната концепция у Смит. В потвърждение на важността на този „исторически“ – в смисъла на предполагаемата история – възглед у Смит се отбелязват свидетелства относно прилагането на исторически факти и селективността на фактическите доказателства в неговите текстове.

Това очертава в общи линии *задачата* пред настоящото изложение. Тя е да се обединят аспекти и моменти в подкрепа на изследвания – като това на Мери Пуви в Роовеу (1998), в които е поставен въпросът за *епистемологичното измерение в базисната концепция на Смит*. В този смисъл *по-далечната цел* е то да послужи като преггверие към по-близкото осветляване на епистемологията у Смит, в т.ч., и особено, на Смитовия „политикоикономически факт“ и на Смитовите субстантивни теоретични абстракции, една от които е тази за системата на либералната пазарна икономика. Главната *теза*, която – по-пряко или косвено – се отстоява в настоящото изложение, е, че изследванията в подобна епистемологична насока дават възможност поопределено да се съди относно противоречивото единство между *проматериалистическа и протопсихологическа линия във възгледа на Смит*, както и относно това на какво се е дължало концептуално и в какво специфично се е заключавало

(от епистемологична гледна точка) неговото негативно отношение към меркантилистката система, политическата аритметика и числата.

Стъпвайки върху изследователска литература и прилагайки *интерпретативен подход*, настоящото изложение е организирано както следва. *Втори параграф* засяга – разбира се, без претенция за каквато и да е изчерпателност – въпроса за спецификата на Смитовия аналитично-синтетичен метод. *Трети параграф* фокусира върху субективно-психологическия аспект на обяснението у Смит и върху мястото и ролята на специфичните за неговия възглед принципи в конструирането на неговото понятие за система, генерално засягайки въпроса за характера на каузалността. *Четвърти параграф* продължава с разглеждането на ролята у Смит на „предполагаемата история“ и на ролята на фактите, подпомагащи системичното построение. *Пети параграф*: *Заключителни бележки* накратко рекапитулира и завършва със заявление за по-нататъшен ход на това изследване и относно съвременното значение на делото на Смит, в т.ч. и по-конкретно на отвореността на неговия философско-исторически подход и метод в контекста на шотландските философия на здравия смисъл и историцизъм.

За спецификата на Смитовия аналитично-синтетичен метод

В методологичен план – като интерпретиране на философско-историческия подход към икономическата методология у Смит – въпросът може да бъде сведен и формулиран като въпрос за отличителността на Смитовия аналитично-синтетичен метод. Тази отличителност,

накратко, бива наричана от изследователите „шотландска“. Нейното очертаване предполага по-широк комплексен анализ, с цел осветляването и извеждането на преген план на нейните главни исторически, интелектуални, социални и политически детерминанти, обобщено визирани в изследователската литература като Шотландско Просвещение. Агам Смит (1723-1790) е интелектуален продукт на своето историческо време. Неговите философски и икономически възгледи са израз на доминиращия просветителски климат, на обединението в края на XVII и началото на XVIII в. на наука и теология (вж. Alvey, 2004b), на разпространението в Британия – но не и в картезианска Франция – на метода на Нютон и неговата характерна шотландска модификация. Той пресътворява Нютоновия аналитично-синтетичен метод в характерен за самия него аналитично-синтетичен метод.

Има близост и своеобразна кореспонденция и взаимодействие между влиянието на Нютоновия аналитично-синтетичен метод и на шотландските философия и историцизъм върху Смит.

От една страна, Нютон излага процес на т.нар. абдукция, при който „наблюдението и анализът са били комплементи, а не субститути“, а „временните теоретични идеи, възникнали от изследването на опита в някои експерименти/контексти биват преразглеждани в светлината на опита в други експерименти/контексти“, нещо различно от „дуалността на дедукция (френски рационализъм) и индукция (английски емпирицизъм)“. В този план, „Нютоновата експериментална методология ... е комбинирала анализ и синтез: [нататък цитат от Нютон] ‘анализът се състои от правенето на

експерименти и наблюдения и извеждане-то на общи заключения от тях чрез индукция. ... Синтезът се състои в приемането на откритите и установени като принципи причини и обяснението чрез тях на произтичащите от тях явления.' (Newton [1704] 1730, pp. 380-381). Тази методология – както се посочва от Шийла Дау – с готовност е била абсорбирана в шотландската традиция ([с позоваване на] Cotin, 2006; Montes, 2006).“ (Dow, 2020, p. 26). У различните автори, посвещаващи внимание върху нютонианизма у Смит, най-често се цитира именно това изказване на Нютон в Query 31 в неговото произведение *Opticks* (1704, различни издания); според Манолис Маниудис, имайки предвид *Opticks* (1704, 1730), това е „най-експлицитното епистемично позоваване“ на Нютон, резюмиращо „неговата методологична позиция“ (Manioudis, 2014, p. 30).

От друга страна, пресътворяването от Смит на Нютоновия аналитично-синтетичен метод става в контекста на емпиризма на Хюм и тогавашната шотландска философия на здравия смисъл в лицето на Томас Рийд, като – макар и различни – той стъпва върху общото между Хюм и Рийд: това, че и двамата подчертават важността на възгледа, изведен от опит. Разумът, почерпен от опита, внася допълнителна способност към наблюдението, освен чувствата (вж. Dow, 2009 [2010], p. 101; с позоваване на изследване върху философията на здравия разум на Рийд в цит. по-горе Cotin, 2006). Методът на Смит се базира на първо място върху способностите на човека, а след това върху разума, видно в теорията му за природата на човека, която той възприема от Хюм и прилага основно, в т.ч. в *Богатството на*

народите (1776). Изходната особеност на Смитовата епистемология е видна точно в тази насока. Той погледна по-нататък теорията за човешката природа от Хюм и познавателната способност на миналия опит по отношение на текущото наблюдение от философията на Томас Рийд, като конкретно ги вмества, условно да се изразя, *между „полюсите“ на индукцията и дегукицията, пресътворявайки и двете.*

С това дефиницията на аналитично-синтетичния метод на Нютон конкретно бива модифицирана у Смит. Прилагайки израз от Манолис Маниудис, може да се каже, че Смитовият аналитично-синтетичен метод е бил „нютоновски по дух, но вариант на Нютоновия метод“ (Manioudis, 2014, p. 32).

Могат да бъдат направени следните уточнения преди да се продължи с особеността на Смитовия метод.

Първото се отнася до разликата между картезианския дегуктивистки метод и метода на Нютон и предимството на Нютоновия аналитично-синтетичен метод. Въпреки доминацията на Декарт в областта на метода във Франция и влиянието на френски просветителски идеи върху Шотландското Просвещение, влиянието на революционните идеи на Нютон в областта на методологията и философията на науката завладява шотландските автори и университети. Декарт отхвърля анализа, като на мястото на неговата роля в областта на природните, морални и исторически въпроси въвежда количествени стойности, които според него са били с постоянни оценки и неизменно действие. Той си служи с дефинирани – „верни“ – *аксиоми*, от които, с помощта на класическа логика, стига до „верни“ заключения, прилагайки

единствено разума. У Нютон е налице единство на анализ и синтез, опериращо на базата на изведени по пътя на експеримента и наблюдението *принципи*. Ключово у него е прилагането на експериментална методология, комбинираща анализ и синтез и потвърждаваща отвореността на научния прогрес, с атрактивна обяснителна способност и предпазливо онтологично значение. Поради това, Нютоновият аналитично-синтетичен метод е имал значителното преимущество, както се изразява Маниудис, да бъде „от по-голяма интерпретативна гълбочина“. Както това се подчертава от Ш. Дау и тук се изтъква от М. Маниудис – опиращ се още на влиятелни приноси на Леонигас Монтес и др. – „[u]менно Нютоновото методологично влияние, чрез неговия аналитично-синтетичен метод, и неговото потвърждение, че научният прогрес е отворен процес, допринасят за развитието на шотландската морална философия ([с позоваване на] Montes, 2008, р. 566).“ (Manioudis, 2014, р. 31).

Второто уточнение се отнася до обратната позитивна роля на Шотландското Просвещение за възприемането, изпълването с разнообразно съдържание и, по този начин, утвърждаването на Нютоновия метод. Нютоновият метод навлиза и започва да формира общия шотландски академичен климат на XVIII в. около 50 години преди Смит да се запознае с него, преди всичко чрез влиятелния Колин Маклорин, като на свой ред шотландските университети оказват ключово положително влияние в установяването на нютонианизма в Британия. Така, когато Смит се запознава отблизо с Нютоновия метод, последният вече е имал корени в Шотландия; освен това,

до края на живота на Смит Нютоновата физика е била преподавана в шотландските университети. По същество е имало, и е било налице, „взаимодействие, което е било изключително плодотворно: Шотландия не е била само ранен защитник на нютонианизма, а нещо по-важно – Шотландското Просвещение, чрез шотландската историческа школа, е гало специална интелектуална рамка за усвояването и прилагането на разнообразни подходи към Нютоновите революционни идеи“ (Manioudis, 2014, pp. 31-32). Както се посочва от М. Маниудис, нютонианизмът е бил „част от една интелектуална революция“ и не е било възможно той да бъде отделен от „други фундаментални и важни дебати, като тези за критиката на договорните теории, особено хобесианската, и историческите учения на Монтезьо ([с позоваване на] Fiori, 2012, р. 414)“. Влиянието на Монтезьо – картезианец по дух, но неомаловажаващ ролята на анализа – върху Шотландското Просвещение е било свързано с изтъкването от него на сложността на управление на човешкия свят в сравнение с физическия, отбелязано от Стефано Фиори (Fiori, 2012, р. 417), с интереса му към историческото минало, намиращ израз в честите и разнообразни позовавания на исторически събития и факти, и, особено, с епистемичното значение на неговия институционален и сравнителен метод. Изводът, който прави М. Маниудис в този контекст, е, че „такова взаимодействие на Нютоновия метод с други съвременни нему нишки на философската мисъл е произвело ‚шотландско‘ приемане на нютонианизма, което е било по-,емпирично‘ по своята същност и по-историческо по своята методология“ (Manioudis, 2014, р.

32; италианец – В.А.). Върху разликата между шотландския и френския подход към науката в този аспект се спира и Ш. Дау. Тя пише: „Шотландският подход към науката често е [наричан] ‚емпирицистки‘ в пряк контраст с френския ‚идеализъм‘. Но това е погрешно, не на последно място поради възгледа на здравия смисъл, при който допълнителни способности на ума, стъпвайки на минал опит, са добавени към наблюдението. Но онова, което е по-важно, е, че, вместо да се разглеждат като взаимно изключващи се, в шотландския подход наблюдението и анализът са взаимодопълващи се. Тук ние виждаме дълбокото влияние на Нютоновата експериментална философия [б.м.: срв. с казаното от Дау в Dow, 2020, р. 26, относно прилагания от Нютон метод на абдукцията] върху шотландския подход към науката. Нютоновата експериментална методология е целяла да се комбинира анализ и синтез... Нютоновият научен метод на анализ и синтез е бил за пръв път напълно усвоен, приложен и насърчен в Шотландия особено от Маклорин (1748) [б.м.: това е преди Смит да започне своето литературно дело към 1755 г.]. Този метод – изтъква тя – комбинира индукция и дедукция в една *епистемологична система*, като и двете са съществени елементи.“ (Dow, 2009 [2010], р. 105; италианец – В.А.).

Т.е., нютонианизмът оказва влияние върху развитието на шотландските морална философия и исторически възглед и, обратно, бива подкрепен от шотландската просветителска линия по разнообразен начин. У Смит се бележи стъпка по-нататък в сравнение с метода на Нютон, доколкото в областта на моралната философия подобно приложение по

същество е много по-различно, отколкото във физическия свят.

За превеса на субективно-психологическия аспект в обяснението и за принципите и системата у Смит

Какво е по-точно специфичното отличие у Смит?

Би могло да се каже, че именно формурацията се епистемологична особеност в творчеството на Смит е от най-съществена важност в анализа на неговата икономическа методология и нейното място и роля през разглеждания период.

Както у Нютон, така и у Смит се наблюдава наличието на акцент, на първо място и в по-голяма степен, върху обяснителната страна на възгледа и, на второ място, върху неговото съответствие с действителността. И принципът на гравитацията у Нютон, изведен с използването на експерименталния метод, и принципът на разделението на труда у Смит, изведен на базата на наблюдение на човешкото поведение и на историческите проявления и развитие на обществената организация на производството, имат на първо място обяснително (реторично) предназначение, а след това се дебатират като проекции в посока на – или съществуване в – действителността.

У Смит, приетата от него философска основа генерира неговите възгледи и за науката, и за реториката, със значителен превес на субективно-психологическия аспект на формирането на обяснението. Става дума за ролята на философията на здравия смисъл и ролята на придобитото от минал опит знание, които, според Шийла Дау, дават „основата за Смитовите възгледи върху науката и

реториката“. Знанието бива разглеждано като „построено с използването на подходи, които са психологически привлекателни (в светлината на приорното конвенционално знание и опит), и нито един подход не би могло да бъде демонстриран като по-висш от другите в какъвто и да било абсолютен смисъл. Понататък, стандартите на отсъждане са били релативни по отношение на контекста. Така, важно е било да се имат предвид поредица от възможности, за да се формира възглед за това, което е предпочитано в даден контекст.“ (Dow, 2009 [2010], p. 104). Такава психологическа адаптивност на метода на Смит не само не е изключвала, а е предполагала погребно наблюдение на човешкото поведение – в смисъла на неговата теория за човешката природа – и на историческите проявления и развитието на обществената организация на производството – в контекста на стъпките на експерименталния исторически подход. От една страна, „самата мотивация за развитието на ново знание произтича от човешката природа“ (Dow, 2009 [2010], p. 102), и това е цялостната изходна основа на Смитовото построение (вж. Kleer, 2000; и др.). От друга страна, като следствие, става дума за извеждането и най-напред локалното генерализиране на обяснителен възглед чрез свързването, с помощта на въображението, на отделени събития и факти и за хипотезиране относно причинността. Тези идеи са видни в материала на Смит *История на астрономията*, издаден посмъртно през 1795 г. Там той „анализира мотивацията за наука (‘философия’) в термините на идентифицирането на система за свързване на веригите

от събития, които ние наблюдаваме...“ (Dow, 2009 [2010], pp. 101-102).

Субективно-психологическият аспект в разбирането у Смит на процеса на пригубиването на знание и неговото споделяне основно се изследва в литературата върху творчеството на Смит, с пространен анализ на познавателния психологически механизъм, включващ изненада и удивление, асоциирането на свързаност чрез представата и достигането до субективно удовлетворение на ума чрез обяснение. Такъв акцент върху когнитивно-психологическата лимитираност и реторичната комуникативност у Смит е виден в непосредственото му схващане за ролята на принципа на гравитацията у Нютон и на неговия (на Смит) принцип за разделението на труда като присъщи познавателни *субективно-психологически механизми*. Отбелязвайки, че „Смит стартира изложението на своята система с принципа“ и привеждайки в тази връзка цитат от Смит от неговите *Лекции по реторика и белетристика* по повод метода на Нютон, в който Смит изтъква приложимостта на метода както в естествената, така и в моралната философия, Дау пише: „Но ако разгледаме Смитовата философия на науката сериозно, то ние трябва да разгледаме това, че *принципът на разделението на труда е, както принципът на гравитацията, позоваване на въображението, а не ‘реално’ явление. За Нютон, принципите, върху които е базиран анализът, са преди това изведени, използвайки експерименталния метод, и по такъв начин са временни* [с позоваване на] Montes, 2006).“ (Dow, 2009 [2010], p. 109; италиански – В.А.; вж. pp. 108-109). В това въсъщност се и заключава характерният за експерименталния исторически

подход – подходящо окачествен и наименуван от Дъгалд Стюарт „предполагаема история“ – своеобразен аисторизъм, виден в търсенето на постоянни принципи, приложими в различни исторически контексти, върху основата на които да се развие идеята за системата като регулярна свързаност. В този смисъл, *принципите у Смит представляват субективни обяснителни механизми, предполагащи възможността за тяхната субективна и емпирична еволюция*, като неабсолютността в някакъв онтологичен смисъл и реторично-комуникационната способност на самите конструкти остава отворена линията на изследване на действителността. Началното практическо (условно) знание е не само възможно, но и необходимо, но, както отбелязва Ш. Дау: „Тъй като ние нямаме пряк достъп до лежащите в основата каузални сили, никаква хипотеза относно реалния свят не може да бъде демонстрирано, че е вярна. От това е следвало, че *науката не би могла да бъде упражнение в разкриване на истината в какъвто и да е абсолютен смисъл*. ... Може да се спори дали едно знание е повече или по-малко истинно, но *няма никакъв механизъм да се определи абсолютно решение по въпроса*.“ (Dow, 2009 [2010], p. 102; италиански – В.А.).

В сравнение с мястото и ролята на аксиомите и заключенията в Декартовия рационалистичен подход (тъй като аксиомите са взети като верни, заключенията, постигнати с помощта на класическата логика, също са верни), мястото и ролята на Смитовите принципи и характерът на изводите от тях по различен начин конкретизират неговия метод. „Смитовите принципи на човешката природа – изтъква Дау, - са били твърде различни. Те са

били установени чрез „експерименталния метод“, който е включвал подробното изследване на историята. По-нататък, за Смит, принципите са се позовавали на въображението като начин за обясняване на разнообразието на човешкото поведение в различни контексти във времето и пространството. Това разнообразие е могло да бъде систематизирано съобразно стадиалния подход към историята. Независимо от това, угарението е било върху различните форми, които човешкото поведение може да приеме, въпреки непроменящите се принципи на човешката природа“ (Dow, 2009 [2010], p. 109). Така, принципът на разделението на труда, изведен в контекста на неговата теория на човешката природа на базата на наблюдение, според нея, „може да бъде мислен като начин на организирането на мисълта относно каузалните сили, действащи в комерсиализираното общество“. В Декартовия подход, човешкото поведение се обяснява чрез дедукция от един принцип – „отнасящ се само до човешкия разум“, докато в Смитовия подход „базата за човешкото поведение е повече в страстите, отколкото в разума“; оттук: „Докато рационалисткото изложение на обществото се поддава на дедуктивна аксиоматична система, сложното Смитово изложение на човешкото поведение, неговите детерминанти и неговите последици, всички отнасящи се до партикуларностите на контекста във връзка с историческата система, не могат да бъдат уловени от дедуктивна система. Във всеки случай, методът на прилагането на принципите към нови контексти би могъл винаги да доведе до еволюция на теорията, и следователно

до един нов начин на изражение на принципите.“ (Dow, 2009 [2010], p. 109).

Обобщавайки относно разликата между дедуктивното прилагане на аксиомите и принципите в двата подхода, Дау подчертава важна особеност на Смитовия аналитично-синтетичен метод. „Единственият общ елемент, - заключава тя, - между дедуктивистката методология на Френското Просвещение и експерименталния подход на Шотландското Просвещение следователно е, че аксиомите в първото и принципите във второто са заемали специално място като база за дедуктивното мислене. Там сходството свършва. Докато аксиомите са „самоочевидно верни“ чрез *интроспекция*, принципите са изведени от *подробно наблюдение*. Докато дедукцията на предположенията от аксиомите е било *краят на въпроса за дедуктивисткия подход*, това е било *само една по-нататъшна стъпка за експерименталния подход*, изискваща също адаптация по отношение на наблюдаваните характеристики на областта на приложение, с *възможността винаги за ревизия на принципите*. Смитовата система в крайна сметка е била *ментална конструкция*, изобретена за психологическа привлекателност, *но също за правдоподобност* в светлината на *опита*.“ (Dow, 2009 [2010], p. 109; италиански – В.А.).

Въпросът за „правдоподобността“ на менталната конструкция на Смит в посока на онтологичната реалност е всъщност в основата на разликата – от тази гледна точка – между двете линии в интерпретирането на творчеството на Смит. Дебатира се формирането на двете системи у Смит – *теоретична* (в светлината на експерименталния метод и „предполагаемата история“) и *реторична*

(чрез прилагането на принципите като механизми на обяснение). От главно значение е интерпретацията на каузалните механизми, опираща до характера на самото експериментиране. В сравнение с природните науки, където е възможно експериментирането в смисъла на затворена система с цел извеждането на каузален механизъм, „за Смит (и за Хюм), *експериментирането приема формата на историческо наблюдение на конкретни епизоди*, от които се очертават *принципи*, които *след това биха могли да бъдат взети под внимание за тяхната обяснителна способност в други исторически контексти*. И двамата са считали себе си като *имащи за цел да установят „неизменните принципи“ на човешката природа*, които биха дали *основата на цялото знание*. Тези принципи се отнасят до човешките способности, както Хюм и Смит ги идентифицират“ (Dow, 2009 [2010], p. 108; италиански – В.А.).

За намеци у Смит в рамките на неговия метод в посока на онтологично равнище, Шийла Дау говори по повод на фрази от неговото произведение *История на астрономията* (1795). В първия случай Смит, казвайки, че в стремежа си „да представим всички философски системи просто като инвенции на въображението, за да свържем иначе несвързани и несъвместими явления в природата, ние неусетно сме въввлечени в използването на езика, изразяващ свързващите принципи“, употребява, *нататък*, фразата: ‘като че ли те са *истинските* вериги, които Природата използва, за да обвърже няколкото свои операции’ (цит. от *История на астрономията*; Dow, 2009 [2010], с. 103; акцентът с италиански е добавен от Дау). Вторият момент от същото произведение експлицитно се

интерпретира от Ш. Дау като проекция на метода на Смит на онтологично равнище; тя пише: „Всъщност, дори в рамките на дискусията за позоваването на теориите на въображението, Смит *по-рано е предполагал, че нютоновското обяснение на планетарното движение разкрива „истинския“ причинен механизъм:* [цитат от Смит] ‘Така, слънчевите и лунните затъмнения, които някога, повече от всички небесни явления, са предизвиквали ужаса и удивлението на човечеството, сега вече не изглеждат чудеса, след като е открита свързващата верига, която ги включва към обичайния ход на нещата.’“ (Dow, 2009 [2010], с. 103; акцентът с италиански е добавен от мен – В.А.). Този онтологичен проблем у Смит е ключов в окачествяването на неговия методологичен подход и система на анализ.

Втори пример в същата насока (във връзка с онтологическата проекция или интерпретация у Смит), в моя прочит на Dow (2009 [2010]), в границите на Смитовия стадий на комерсиалното общество, е отбелязването от нея на ролята на изменящите се обстоятелства за изменението на теорията, в контекста на „Смитовия анализ на пазарното поведение ... изразен в термините на конкурентните пазари“, предупреждаващ ни за „възможностите на процеси, които биха ограничили конкуренцията – склонността на егоистичните производители да се обединяват“, с позоваване от Ш. Дау върху *Богатството на народите* – и борбата, по нейния израз, на Хюм и Смит „да дадат кохерентни изложения на еволюиращите системи на парите и банковото дело“, в частност в Шотландия през XVIII в. (Вж. Dow, 2009 [2010], р. 106).

В този общ план следва да се гледа на формирането на понятието за *система* у Смит. Смит изгражда своята теория на икономическата организация посредством свързването на принципи, но както видяхме, принципите у Смит и тяхното евентуално откриване в действителността следва много внимателно да бъдат интерпретирани. Смитовата система обединява обособеността на индивидите в контекста на разделението на труда и тяхното свързване чрез пазарната среда през призмата на базисната теория за човешката природа и стадиалната теория на Смит (ловуване, пастирство, земеделие и търговия), имплициращи как природните процеси промотират икономическата организация и разбирането на тази организация като система. Така например, в този контекст, в първите два етапа на Смитовата теория на историята се засяга зараждането на собствеността и властта, а в другите два етапа – аспектите на съвременната икономическа организация. Както се посочва от Манюлис Маниудис, „Смит развива *специфична теория на историята*, за да разбере *функционирането на икономическите явления* в своето произведение *Богатството на народите*.“ (Manioudis, 2014, pp. 29-30; италиански – В.А.). Това е прическа особеност в интерпретирането на аналитично-синтетичния метод на Смит в исторически аспект.

Могат да бъдат открити следните четири пункта. Първият е свързан с характера на принципите у Смит и разбирането на неговото понятие за система като свързване на тези принципи. Дау цитира от *История на астрономията*, в частност по повод използвана от Смит метафора, това, че ‘Системата

е въображаема машина, изобретена да свърже ... тези различни движения и ефекти, които вече се осъществяват в природата' (Вж. Dow, 2009 [2010], р. 107; погч. - В.А.) – място, приведено и анализирано и в Manioudis (2014, р. 36). Вторият пункт е относно стремежа у Смит да свърже системата от възгледи с действителността, да я базира върху „онтологични“ факти. Това той смята за по-важно в областта на моралната философия, вкл. икономическите въпроси, отколкото в естествената философия. Третият пункт разглежда това, че в организацията на историческото свидетелство в смисъла на шотландската преполагаема история Смит имплицира, „съобразно етапите на историята в Смитовата мисъл, ... представата за система, т.е., че има някаква основополагаща регулярност, произтичаща от човешката природа, която може да даде базата за такава организация. В съответствие с философията на естественото право, това въплъщава възгледа, че природните процеси спомагат за развитието на икономическата организация, и тази организация може да бъде разбрана като система. И наистина, - пише Дау - именно обрисуването на икономиката като система е онова, което отбелязва величието на Смитовия принос, пункт, особено подчертан от Дъгалд Стюарт.“ (Dow, 2009 [2010], р. 106). Четвърто: Смит подхранва и усилва изведените в посочения смисъл принципи с реторичен похват – комуникирането им става като той ги „изразява на езика на познати примери, а така също използвайки примери от историята. Реторичната мощ на метафората за фабрика за карфици, с която Смит започва *Богатството на народите*, - както обръща внимание

Дау - се потвърждава от начина, по който тя постоянно присъства в колективното въображение.“ (Dow, 2009 [2010], р. 108).

За ролята у Смит на „преполагаемата история“ и фактите, подпомагащи системичното построение

Продукт на своето време, Смит е сочен като един от главните представители на характерната за просветителска Шотландия т.нар. „преполагаема история“, дебатирана от Анджо Скипър – смятан за втория (съвременен) най-голям систематизатор в областта на наследството на Адам Смит (освен Дъгалд Стюарт) – още и като „аналитична история“. Върху нейни основи, той (Смит) за пръв път дискутира четирите етапа на своята стадиална историческа теория в *Лекции по юриспруденция* (1762-63) (Вж. Dow, 2009 [2010], р. 105, с препратка към Skinner, 1996, ch. 4). В голяма степен Смитовата представа за формирането на икономическата организация на обществото изследователите дискутират именно от гледна точка на спецификата на този стадиален подход и главно в контекста на четвъртия етап – комерсиализираното общество. „Преполагаемата история“ е обединявала библейски сказания, анализ на класически текстове, сведения за исторически събития и факти, разкази на пътешественици, експериментални свидетелства в смисъла на „експерименталната философия“ и – в тяхна светлина – сравнителен исторически и гр. анализ (Вж. Emerson, 1984). Впрочем, Шийла Дау коректно отбелязва този „солиден обхват от примери от различно време и място“, върху който е

стъпвал Смитовият исторически подход. Но тя не поставя ударение върху прекъснатостта и своеобразния аналитичен надисторизъм на „предполагаемата история“, в пролуките на която (прекъснатост) е оставало място за „скокове във вярата“, върху което – генерално относно предполагаемата история – основно обръща внимание Мери Пуви в Роовеу (1998). Общо взето, у Ш. Дау отношението към историцизма на Смит е позитивно. В светлината на *История на астрономията*, тя обосновава предположението, че подходът на Смит към икономическата теория следва да е „исторически“ (без допълнително определение). А по повод внасянето на историцизм от Монтеско в Шотландия, тя отбелязва, че „именно в Шотландия, и особено със Смит, историята се използва като средство за идентифицирането на причини ([с позоваване на] Skinner, 1965)“ (Dow, 2009 [2010], р. 105; акцент с италиански и с подчертаване – В.А.). Така, у Ш. Дау става дума за отиране, така да се изразя, към интерпретация на социално-историческа действителност в светлината на шотландските философия на здравия смисъл и историцизм, и в този план – към разбиране за своеобразна обективна каузалност.

Във връзка с вместиането на историческите факти в концепцията на Смит, тя пише: „Самите исторически факти са били организирани по такъв начин, че да подпомогнат анализа. По този начин, очертаващите се образци от подробния исторически анализ биха дали структура за бъдещите изследвания, които на свой ред биха предложили модификации на теорията.“ (Dow, 2009 [2010], р. 105; акценти – В.А.). Така, има още един съществено

важен пункт в разбирането на понятията за принцип и система у Смит и тяхното място в изграждането на неговия теоретически възглед относно икономическата организация на обществото: заедно с реторичното прилагане на примери, това е *селективното прилагане на фактическите доказателства* – на историческото свидетелство от предполагаемата история или стадия на историческото развитие, с оглед стабилизирането и утвърждаването на такива главни неговии системични абстракции като тези за обществената икономическа организация и за либералната пазарна икономика. В потвърждение на релативната важност на своеобразния исторически подход у Смит (относно *селективността и реторичния характер на фактическите доказателства в неговите текстове*) са налице редица свидетелства. Изглежда парадоксално, но в пълно съответствие с основното му методологично разбиране е това, че в зрялото си творчество, по време, когато памукотекстилната индустрия в Британия е била напълно развита, той не привежда нито един пример от нея, а си служи с подобрени реторични, оставащи трайно в съзнанието, примери (вж. Rashid, 1990, pp. 1-18, 28-33).

Заключителни бележки

Горното изложение фокусира върху главни философски и исторически аспекти на подхода и метода на Смит и на свързаната с това епистемология, присъща на неговата система от възгледи. Нейната отлика е неразривно свързана с конкретното пресътворяване от него на аналитично-синтетичния метод на Нютон – като нютоновски по дух и негов вариант. Модификацията на

аналитично-синтетичния метод и интерпретацията на понятието за принцип и на понятието за система у Смит характерно се проявяват в генерализацията на теорията на човешката природа като основа на прогреса в обществената история. Въпросът за тяхната „онтологизация“ в изгражданя от Смит теоретичен възглед за икономическата организация на обществото е предмет на внимателни изследвания.

Тези проникновения у Смит широко се дискутират и практически са в основата на две основни линии в анализа на неговата базисна концепция – *протопсихологическа* и *проматериалистическа*. Моето възприятие, отразено в горното изложение, методологически е в полза на първата – следвайки схващането на Роджър Емърсън, изразено в Emerson (1984), на Анди Денис, в Denis (2000 [1999]), и др., но без да се игнорира втората. Това е в посока на възстановената от 90-те години на XX в. насам позиция, извеждаща на преден план разглеждането на провиденциалисткия аспект в Смитовото построение, тъй като – и доколкото – „предполагаемата история“ допуска промъкването на теологичния възглед. Препазливата онтологичност и отвореният характер на философско-историческото изследване у Смит са ключът към формирането и утвърждаването на неговата абстрактна научна систематика.

Оставяйки това за по-нататъшно изследване, следва да се има предвид, следвайки Roovey (1998, pp. 236-249) – в контекста на нейния анализ на епистемологичните аспекти на възгледа на Смит – че Смит разбира политикоикономическия факт именно в светлината и като удостоверяване на субстантивни

абстракции като „пазарната икономика“ и др., към разглеждането на чиято системичност е насочена неговата теория. Неговото квалифицирано отрицание на политическата аритметика и неговото селективно отношение към числата – че от значение са тези числа, които отговарят на свободното функциониране на либералната пазарна икономика, пробиваща си път по това време като социална образност и абстракция (Вж. Roovey, 2002) – е в явен унисон с неговия философско-исторически подход и метод.

* * *

През 2023 г. с различни научни прояви в света се отбелязаха 300 години от рождението на Смит (16 юни 1723 – 17 юли 1790). Юнският брой на сп. *Journal of the History of Economic Thought (JHET)* от с.г. беше посветен на неговите проникновени възгледи като един от главните създатели на модерната икономическа наука. По този повод съредакторите на списанието Педро Гарсиа Дуарте и Химена Уртадо отбелязват: „През вековете Адам Смит е считан за баща на икономикса, защитник на пазарите, застъпник на индивидуалната свобода и поддръжник на буржоазните добродетели и ценности. Наскоро той също бива представян като защитник на егалитаризма и гържавното регулиране, с отделяне на повече внимание върху неговата работа върху социалната и моралната психология, реторика и естетика.“ (Duarte and Hurtado, 2023, p. 1). През последните 50 години, според тях, наред с други изследвания, е виден „един по-сложен Смит, отвъд икономикса“, а „[новите], противоречиви и противоположни интерпретации на неговите творби“ свидетелстват за актуалността на

неговата мисъл днес (Duarte and Hurtado, 2023, pp. 1-2).

Мария Пия Паганели изтъква моралните аспекти на размяната в търговията (достойнството на индивида и уважението към другите), завещани ни от Смит (Paganelli, 2023). Шийла Дау подчертава връзката на философията на науката на Смит и неговата теория на реториката (Dow, 2023, p. 187), видна и в предходното изложение. Тя напомня ролята на подхода и на временните – предвид „структурните разлики между контекстите“ – принципи у Смит, на първо място ролята на принципа на разделението на труда, в изграждането на неговата социално-икономическа система. Теорията на реториката на Смит според нея дава възможно обяснение

за появата на два принципно различни прочита на голямото му произведение *Богатството на народите* (1776) – като „затворена система на общо равновесие“, интерпретация, възприета в мейнстрийм икономическата теория, и като „отворена система“, интерпретация, смятана за характерна в изследванията върху Смит (Dow, 2023, p. 188).

Настоящото изложение е опит да се покаже отвореността на Смитовия философско-исторически подход и метод като път за развитие на икономическата теория и начално да се характеризира неговата епистемологична система като ценен актуален ориентир в съвременните историкоикономически изследвания.

Цитирани източници (References):

1. Alvey, J.E. (2004a). Context and its relevance for Adam Smith's theological and teleological views, the foundation of his system of thought. Massey University, New Zealand, Department of Applied and International Economic, Discussion Paper 04.01, January 2004; <https://ageconsearch.umn.edu/record/23715/files/dp040001.pdf>
2. Alvey, J.E. (2004b). The theological foundation of Adam Smith's work. Massey University, New Zealand, Department of Applied and International Economics, Discussion Paper 04.02, January 2004; <https://ageconsearch.umn.edu/record/23713/files/dp040002.pdf>
3. Alvey, J.E. (2004c). The role of teleology in Adam Smith's *Wealth of Nations*: A belated reply to Kleer. Massey University, New Zealand, Department of Applied and International Economics, Discussion Paper 04.06, July 2004; <https://econfin.massey.ac.nz/school/publications/discuss/dp04-06.pdf>
4. Comim, F. (2006). Adam Smith: common sense and aesthetics in the age of experiments, in Dow, A. and Dow, S.C. (eds.) *A History of Scottish Economic Thought*. London: Routledge, pp. 123-145. Цит. по Dow (2020), in Marcuzzo et al. (2020), p. 26, p. 35: references, и по Dow (2009 [2010]), p. 101, p. 111: references.
(Comim, F. (2006). Adam Smith: common sense and aesthetics in the age of experiments, in Dow, A. and Dow, S.C. (eds.) *A History of Scottish Economic Thought*. London: Routledge, pp. 123-145. Tsit. по Dow (2020), in Marcuzzo et al. (2020), p. 26, p. 35: references, i по Dow (2009 [2010]), p. 101, p. 111: references)
5. Denis, A. (2000 [1999]). Epistemology, observed particulars and providentialist assumptions: The fact in the history of political economy. *Studies in History and Philosophy of Science Part A*, 31(2), pp. 353-361. An essay-review of: Poovey, M. (1998) *A History of the Modern*

- Fact. Problems of Knowledge in the Sciences of Wealth and Society*. Chicago and London: The University of Chicago Press. Accepted version [For *Studies in History and Philosophy of Science* 4 March 1999]; <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/3966/6/Epistemology.pdf>
6. Dow, S.C. (2009 [2010]). [Chapter] 5 Smith's philosophy and economic methodology, pp. 100-111. Published in Young, J.T. (ed.) *Elgar Companion to Adam Smith*; <https://core.ac.uk/download/pdf/42544849.pdf> [2010 Smiths methodology proofs.pdf]
 7. Dow, S.C. (2020). [Ch.] 2 The Methodological Role of the History of Economic Thought (pp. 21-37), esp. 2.2. Adam Smith's Epistemology and Methodology (pp. 23-29), in Marcuzzo, M.C., Deleplace, G., Paesani, P. (eds.) *New Perspectives on Political Economy and Its History*. Palgrave Macmillan. Imprint published by the registered company Springer Nature Switzerland AG, Switzerland, 2020; <https://sci-hub.se/downloads/2020-05-16/3e/10.1007@978-3-030-42925-6.pdf>
 8. Dow, S.C. (2023). Smith at 300: Adam Smith on rhetoric and the philosophy of science, *Journal of the History of Economic Thought*, 45(2), pp. 187-189. Open Access article; https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/FC64615654EBA622B327F07A73795AB5/S1053837222000530a.pdf/smith_at_300_adam_smith_on_rhetoric_and_the_philosophy_of_science.pdf
 9. Duarte, P.G. and Hurtado, J. ([2023]). Smith at 300: Introduction, *Journal of the History of Economic Thought* (forthcoming). Preprint at *SocArXiv*, osf.io/preprints/socarxiv. [...] Downloads/Editors-Symposium-introduction-typescript.pdf
 10. Emerson, R.L. (1984). Conjectural History and Scottish Philosophers, *Historical Papers*, 19(1), pp. 63-90; <https://www.erudit.org/en/journals/hp/1984-v19-n1-hp1119/030918ar.pdf>
 11. Fiori, S. (2012). Adam Smith on Method: Newtonianism, History, Institutions, and the 'Invisible Hand', *Journal of the History of Economic Thought*, 34(3), pp. 411-435; <https://iris.unito.it/bitstream/2318/120065/1/Fiori%20JHET%202012.pdf>
 12. Kleer, R.A. (2000). The Role of Teleology in Adam Smith's *Wealth of Nations*, *History of Economics Review*, 31, pp. 14-29; цит. по Alvey (2004a), p. 2; p. 17: references; и по Alvey (2004c), p. 1: footnote 3, p. 14: references.
(Kleer, R.A. (2000). The Role of Teleology in Adam Smith's *Wealth of Nations*, *History of Economics Review*, 31, pp. 14-29; tsit. по Alvey (2004a), p. 2; p. 17: references; i по Alvey (2004c), p. 1: footnote 3, p. 14: references)
 13. Manioudis, M. (2014). Adam Smith and the Scottish Historical School: Method, Epistemology and History, *Filosofia de la Economía*, 3(1), pp. 25-47; http://bibliotecadigital.econ.uba.ar/download/filosofia/filosofia_v3_n1_02.pdf
 14. Montes, L. (2006). Adam Smith: Real Newtonian, in Dow, A. and Dow, S.C. (eds.) *A History of Scottish Economic Thought*. London: Routledge, pp. 102-122; цит. по Dow (2020), in Marcuzzo et al. (2020), p. 26, p. 36: references, и по Dow (2009 [2010]), p. 105, 109, p. 111: references.
(Montes, L. (2006). Adam Smith: Real Newtonian, in Dow, A. and Dow, S.C. (eds.) *A History of Scottish Economic Thought*. London: Routledge, pp. 102-122; tsit. по Dow (2020), in Marcuzzo et al. (2020), p. 26, p. 36: references, i по Dow (2009 [2010]), p. 105, 109, p. 111: references)

15. Montes, L. (2008). Newton's real influence on Adam Smith and its context, *Cambridge Journal of Economics*, 32, pp. 555-576; цит. по Manioudis (2014), pp. 31, p. 45: references. (Montes, L. (2008). Newton's real influence on Adam Smith and its context, *Cambridge Journal of Economics*, 32, pp. 555-576; tsit. по Manioudis (2014), pp. 31, p. 45: references)
16. Newton, I. ([1704] 1730). *Opticks: or a Treatise of the Reflections, Refractions, Inflections and Colors of Light*. London: William Innys; цит. по Manioudis (2014), pp. 30-31, p. 46: references. Newton, Sir I. ([1704] 1730) *Opticks: Or, a Treatise of the Reflections, Refractions, Inflections and Colours of Light* (4th ed.). London: William Innys. Цит. по Dow (2020), in Marcuzzo et al. (2020), p. 26, p. 36: references. (Newton, I. ([1704] 1730). *Opticks: or a Treatise of the Reflections, Refractions, Inflections and Colors of Light*. London: William Innys; tsit. по Manioudis (2014), pp. 30-31, p. 46: references. Newton, Sir I. ([1704] 1730) *Opticks: Or, a Treatise of the Reflections, Refractions, Inflections and Colours of Light* (4th ed.). London: William Innys. Tsit. по Dow (2020), in Marcuzzo et al. (2020), p. 26, p. 36: references)
17. Paganelli, M.P. (2015). Recent Engagements with Adam Smith and the Scottish Enlightenment, *History of Political Economy*, 2015, № 3, pp. 363-394; <https://doi.org/10.1215/00182702-3153104>. Ползвано катo: Paganelli, M.P. (2015). Recent Engagements with Adam Smith and the Scottish Enlightenment, CHOPE [=Center for the History of Political Economy at Duke University] Working Paper No. 2015-06, June 2015. Forthcoming, History of Political Economy, 2015; https://hope.econ.duke.edu/sites/hope.econ.duke.edu/files/Paganelli_HOPE_Adam%20Smith%20and%20the%20Scottish%20Enlightenment%20with%20corrected%20tables_0.pdf през <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/4KJvqAN7/> (Paganelli, M.P. (2015). Recent Engagements with Adam Smith and the Scottish Enlightenment, *History of Political Economy*, 2015, № 3, pp. 363-394; <https://doi.org/10.1215/00182702-3153104>. Polzvano kato: Paganelli, M.P. (2015). Recent Engagements with Adam Smith and the Scottish Enlightenment, CHOPE [=Center for the History of Political Economy at Duke University] Working Paper No. 2015-06, June 2015. Forthcoming, History of Political Economy, 2015; https://hope.econ.duke.edu/sites/hope.econ.duke.edu/files/Paganelli_HOPE_Adam%20Smith%20and%20the%20Scottish%20Enlightenment%20with%20corrected%20tables_0.pdf през <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/4KJvqAN7/>)
18. Paganelli, M.P. (2023). Smith at 300: The dignity of trade, *Journal of the History of Economic Thought*, 45(2), pp. 193, 194. Open Access article; https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/6D5ACD1CACB7C01A7DFE9E74AB181A9A/S105383722200075Xa.pdf/smith_at_300_the_dignity_of_trade.pdf
19. Poovey, M. (1998). *A History of the Modern Fact: Problems of Knowledge in the Sciences of Wealth and Society*. Chicago and London. Chicago: University of Chicago Press; pdf [various visualizations].
20. Poovey, M. (2002). The Liberal Civil Subject and the Social in Eighteenth-Century British Moral Philosophy, *Public Culture*, 14(1), pp. 125-145; <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/The-liberal-civil-subject-and-the-social-in-18th-century-british-moral-philosophy-by-Mary-Poovey.pdf>

21. Rashid, S. (1990). The Wealth of Nations and Historical “Facts”, BEBR [Bureau of Economic and Business Research], College of Commerce and Business Administration, University of Illinois at Urbana-Champaign, July 1990, Faculty Working Paper No. 90-1667; https://ia800206.us.archive.org/10/items/wealthofnationsh1667rash/wealthofnationsh1667rash_bw.pdf
22. Skinner, A.S. (1965). Economics and History: The Scottish Enlightenment, *Scottish Journal of Political Economy*, 12(1), pp. 1-22; цит. по Dow (2009 [2010]), p. 105, p. 111: references. (Skinner, A.S. (1965). Economics and History: The Scottish Enlightenment, *Scottish Journal of Political Economy*, 12(1), pp. 1-22; tsit. по Dow (2009 [2010]), p. 105, p. 111: references)
23. Skinner, A.S. (1996). *A System of Social Science: Papers Relating to Adam Smith*. Oxford: Clarendon; цит. по Dow (2009 [2010]), p. 105, p. 111: references. (Skinner, A.S. (1996). *A System of Social Science: Papers Relating to Adam Smith*. Oxford: Clarendon; tsit. по Dow (2009 [2010]), p. 105, p. 111: references)

Smitoviyat podhod i metod v konteksta na shotlandskite filosofia na zdravia razum i istoritsizam

Veselina Atanasova

Smith’s Approach and Method in the Context of the Scottish Commonsense Philosophy and Historicism

Veselina Atanasova

Abstract: The present study is on the occasion of the 300th anniversary of the great Scottish thinker – philosopher and political economist, Adam Smith (1723-1790) and the relevance of his legacy until our days. It focuses on fundamental philosophical and historical aspects characterizing, generally, Smith’s approach and method. Smith specifically adopts Newton’s analytic-synthetic method in the context of the Scottish commonsense philosophy and historicism. Thus, Smith’s method appears Newtonian in spirit and a variant of Newton’s analytic-synthetic method. Smith applies his philosophical-historical approach and method in his four-stages economic theory. The distinctiveness of Smith’s method could be outlined comparing the favoured by this time in France – but not accepted in Scotland – Descartes’s deductivist method, Newton’s analytic-synthetic method and the Newtonian in spirit and variant of Newton’s method Smith’s analytic-synthetic method. The outlined epistemological aspects in Smith’s work are a valuable and relevant reference point in contemporary research in historiography of economics.

Key words: philosophical-historical approach and method of Adam Smith, providentialist against secularist line in the interpretation of the basic conception in Smith, Smith’s analytic-synthetic method, variant of Newton’s analytic-synthetic method, commonsense philosophical insight for the cognitive role of experience, Scottish historicism, epistemological aspects in Smith’s work.

JEL: B12, B30, B40, B41.